

В. Пивоваров, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3754-8099

В. Ворожбіт-Горбатюк, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0002-5138-9226

Ю. Кернякевич-Танасійчук, доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0002-9165-2818

О. Осадько, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0009-0004-2537-9798

М. Романов, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0001-8236-5780

«ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИКОНАННІ ПОКАРАНЬ І ПОВОДЖЕННІ ІЗ ЗАСУДЖЕНИМИ В УКРАЇНІ» – КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ ПРОЦЕСУ І РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ТЕМИ

Постановка проблеми. Феномен комплементарності в реаліях цифрових, інформаційно-кому-

нікаційних трансформацій містить значні ресурсні можливості у науково-дослідному просторі. У На-

уково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України з 1 січня 2022 р. відділ дослідження проблем кримінально-виконавчого права розпочав роботу над дослідженням фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні», затвердженої постановою Президії НАПрН України № 118/5 від 15 червня 2021 р. та постановою Вченої ради Інституту № 14 від 28 грудня 2021 р. (РК УкрІНТЕІ № 0121U114397). Термін виконання I квартал 2022 р. – IV квартал 2024 р. Науковим керівником у 2022 р. був доктор юридичних наук, професор А. Степанюк, основні виконавці: І. Яковець, О. Пашенко, К. Автухов, О. Гальцова, М. Кутепов. Виклики, що виникли під час розроблення і реалізації завдань цього дослідження, успішно подолані завдяки практичному втіленню комплементарного підходу. Виразно про комплементарність висловився Ф. Вільчек – лауреат Нобелівської премії з фізики, 2004 р.: «Комплементарність – це ідея про те, що можуть існувати різні способи опису системи, кожен з яких є корисним і внутрішньо узгодженим та до того ж взаємно несумісним. Спочатку це з'явилося як дивовижна риса квантової теорії, але я, наступний за Нільсом Бором, вважаю, що в ньому міститься мудрість, яка буде застосовна набагато ширше»¹. Саме комплементарність як базис методології сприяла широкому науковому дискурсу, дослідженню прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими через призму накопиченого національного досвіду, світових стандартів і європейських цінностей, аналітики національного превентивного механізму (далі – НПМ), міжгалузевого підходу в реалізації права на життя з гідністю, прав на медичну допомогу, освіту, працю, недопущення будь-яких форм дискримінації в установах виконання покарань тощо.

Комплементарність у розумінні (близьке до трактування принципу доповнюваності за Нільсом Бором)² взаємодоповнення задля стійкості системи, що досліджується у відкритих динамічних зв'язках, притаманна сучасному стану проблеми дотримання прав людини при виконан-

ні покарань і поводженні із засудженими. Комплементарність прослідковується на рівні обгрунтованості фундаментальної теми з чинними нормативно-правовими актами. Зокрема, зазначена фундаментальна тема узгоджується з: п. «е» ч. 2 ст. 1, ст. 6, ст. 14 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; Розділом «Безпека суспільства та соціальна адаптація засуджених і ув'язнених. Забезпечення утримання військовополонених» Плану відновлення України за напрямом «Юстиція»; Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженим Указом Президента України № 273/2023. Основні програмні документи, на підставі яких проводилося фундаментальне наукове дослідження: Указ Президента України «Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 (ціль № 16); Указ Президента України «Національна стратегія у сфері прав людини», від 24 березня 2021 р. № 119/2021; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», затверджена від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 (р. III); Указ Президента України «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 18.11.2012; розпорядження Кабінету Міністрів України «Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження плану заходів на 2022–2024 роки», від 16 грудня 2022 р. № 1153-р.; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України», від 13 вересня 2017 р. № 654-р.

Події, пов'язані із повномасштабним вторгненням РФ на території нашої держави, на превеликий жаль, наповнили новим змістом слова, проголошені Нельсоном Манделою під час виступу в Генеральній Асамблеї ООН 21 вересня 1998 р.: «люди, які є основним об'єктом змісту Загальної декларації прав людини, як і раніше, страждають від воєн і жорстоких конфліктів. Вони поки що не позбулися страху перед смертю в результаті застосування зброї масового знищення, а також звичайних

¹ Frank Wilczek 'Complementarity' (EDGE, 2017) <<https://www.edge.org/response-detail/27095>>

² Шинкарук І. (ред) *Філософський енциклопедичний словник* (НАН України, Інститу філософії ім. Г. С. Сковороди, 2002) 62 <https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnnyk.pdf>

озброєнь»¹. Упроваджений воєнний стан, трагічні події, пов'язані з авіа- і ракетними ударами по мирному населенню України, загострили наявні проблеми й зумовили появу нових кейсів у дотриманні прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні, що розширило комплементарність ходу дослідження на міждисциплінарному і міжгалузевому рівнях. Проблеми дотримання прав людини у зв'язку з евакуаційними заходами установ виконання покарань, трансформації Державної кримінально-виконавчої служби України, запровадження пробації як системного феномену, проблеми військовослужбовців і військовополонених через призму провадженого воєнного стану, відсутність систематизованих наукових досліджень щодо обґрунтування умов, визначення напрямів реформування кримінально-виконавчої системи в цілому та кримінального виконавчого законодавства, зокрема, в умовах воєнного стану і в період відновлення України – ці та інші питання зумовили зростання актуальності і потребу розширення методологічного базису фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні».

З 2023 р. науковим керівником теми став кандидат юридичних наук, доцент В. Пивоваров. Завідувач відділу ідею комплементарності як методологічний концепт реалізує через комунікативні стратегії на засадах паритетності, налагодження співпраці з органами державної влади, ініціативну участь в консультативних радах і робочих групах по розробці проєктів нормативно-правових актів, що, без сумніву, позначилося на результатах і планових показниках виконання дослідження за фундаментальною темою «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні». До основних виконавців долучилися фахівці: В. Ворожбіт-Горбатюк (з 2023 р.), Ю. Кернякевич-Танасійчук, О. Осадько, М. Романов (з 2024 р.). Виразною ознакою наукової розвідки на фінальному етапі стала спрямованість дослідження на практику і системне партнерство із фахівцями-практиками, зокрема з Державною установою «Центр пробації», Державною кримінально-виконавчою службою України, Консультативною радою з питань НПМ при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, громадськими організаціями «Харківська правозахисна

група», «Гельсінська спілка з прав людини», «Асоціація українських правників», «Всеукраїнська асоціація кримінального права».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Поточні результати наукових розвідок працівників відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права оприлюднено в звітних матеріалах Інституту². У вересні 2023 і 2024 р. завідувач відділу В. Пивоваров на засіданні Вченої ради Інституту презентував академічний спільноті Інституту інформацію про ключові поточні результати дослідження фундаментальної теми відповідно до запланованих показників. Відкрита дискусія науковців і фахівців практичної сфери відбулася під час науково-методичного семінару у формі круглого столу «Реалізація прав засуджених в суспільстві змін: науковий і прикладний дискурс» (режим онлайн, 04 квітня 2023 р., посвідчення про реєстрацію наукового заходу в УкрІНТЕІ № 167 від 21 лютого 2023 р.). Науковці відділу В. Пивоваров, І. Яковець, В. Ворожбіт-Горбатюк взяли участь в роботі щорічного 23-го форуму Європейського кримінологічного співтовариства «Єврокрім-23» «Ренесанс європейської кримінології», який проходив 6–9 вересня 2023 р. у м. Флоренція, де ключовий спікер І. Яковець презентувала результати емпіричного дослідження з фундаментальної теми³. Оригінальні авторські задуми і практично зорієнтовані пропозиції із різних аспектів фундаментальної теми обговорювалися у змісті стендових доповідей учасників науково-практичного заходу у формі круглого столу «Стратегії суспільної безпеки і пробація: світові стандарти і національні цінності» (режим онлайн, 04 квітня 2024 р.)⁴. Разом із тим, вбачається доцільність

² 'Звіт про наукову роботу НДІ ВПЗ ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України (2022; 2023; за 1 півріччя 2024 р.)' (Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса) <<https://ivpz.kh.ua/uk/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%bd%d0%b0-%d0%b4%d0%bc%d0%ba%d1%83%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f/>>

³ 'Crime among combatants: international experience and Ukrainian realities' (European Society of Criminology, 2023) <https://convention2.allacademic.com/one/esc/esc23/index.php?cmd=Online+Program+View+Paper&selected_paper_id=2086161&PHPSESSID=8p8v5citmsj4qvglq8eteoa659>

⁴ 'Інформація про захід (2024)' (Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса) <<https://ivpz.kh.ua/uk/%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%b1%d1%83%d0%b2%d1%81%d1%8f-%d0%b2%d1%81%d0%b5%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d0%ba%d1%80%d1%83%d0%b3%d0%bb%d0%b8%d0%b9-%d1%81%d1%82%d1%96/>>

¹ Nelson Mandela *International Day 18 July* (United Nations) <<https://www.un.org/en/events/mandeladay/legacy.shtml>>

висвітлення у хронології результатів дослідження зазначеної фундаментальної теми.

Мета статті полягає у презентуванні хронології процесу та основних результатів дослідження фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні» на методологічній основі комплексності.

Виклад основного матеріалу. Метою наукового дослідження зазначеної фундаментальної теми колективом науковців на чолі з керівником А. Степанюком у 2021 р. було визначено: «Удосконалення кримінально-виконавчого законодавства з метою приведення його у відповідність до загальноприйнятих стандартів поводження із засудженими; з'ясування проблем та можливостей запровадження в Україні нових інституцій, які б сприяли виправленню та ресоціалізації засуджених, запобіганню вчиненню ними повторних злочинів та забезпечили б фізичну, процедурну, динамічну безпеку в місцях позбавлення волі; правова регламентація та практика тримання військовополонених та поводження з ними, у тому числі й у разі засудження¹».

У 2022 р. у межах запланованих завдань дослідження фундаментальної теми сформульовано пропозиції щодо удосконалення кримінально-виконавчого законодавства стосовно правового регулювання праці військовополонених; 2) визначено зміст правового стану караності і правового статусу засуджених; 3) обґрунтовано, що використання терміна «політика у сфері поводження із засудженими» є пріоритетним, порівняно з такими термінами, як «кримінально-виконавча політика» та «політика у сфері виконання кримінальних покарань»; визначено, що порядок тримання військовополонених в Україні не зовсім відповідає основоположним засадам Женевської конвенції у питанні стосовно розміщення військовополонених.

Наукові результати, висновки і пропозиції фахівців відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права презентовано у наукових працях: підрозділі навчального видання², аналітично-

му виданні³, чотирьох статтях у фахових наукових виданнях України, понад 30 тезах доповідей виступів на конференціях.

Пріоритетним напрямом реалізації завдань фундаментальної теми у 2022 р. стало розроблення проєктів Законів України. Зокрема, на виконання паспорту бюджетної програми підготовлено чотири проєкти нормативних актів. Так, до Комітету Верховної Ради з питань правової політики спрямовано два законопроєкти: а) проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо особливостей правового статусу засуджених з числа військовополонених» (розробники: А. Степанюк, І. Яковець, О. Гальцова). Проєкт спрямований на усунення суперечностей між Міжнародними стандартами та національним законодавством, що сприятиме залученню праці військовополонених для відновлення інфраструктури України, збереженню економічного потенціалу України, підвищенню політичного та соціального іміджу України на європейському просторі та міжнародній арені; б) проєкт Закону України «Про внесення змін до частини 2 ст. 7 Кримінально-виконавчого кодексу України» (розробники: А. Степанюк, О. Гальцова, І. Яковець). Проєкт покликаний усунути колізії застосування норм КК і КПК України, що підвищить політичний та соціальний імідж України на європейському просторі та міжнародній арені як держави, яка дотримується загальновизнаних міжнародно спільнотою документів у сфері захисту прав людини.

У свою чергу, до Комітету Верховної Ради з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування спрямовано проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги окремим категоріям осіб, які перебувають у спеціалізованих закладах та установах» (розробники: А. Степанюк, О. Гальцова, І. Яковець, М. Кутепов). Законопроєкт спрямований на гарантування права і медичну допомогу та доступу до медичних послуг засудженим особам, які не мають паспорту, і сприятиме збереженню пра-

¹ Технічне завдання дослідження фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні» (2021). *Локальна документація відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права* Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України.

² Степанюк А. Ф. 'Сутність та зміст поняття персоналу УВП як об'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань' *Запобігання кримінальним*

правопорушенням, що вчиняються персоналом установ виконання покарань України: навч. посіб. (Одеський державний університет внутрішніх справ, 2022) 28–41 <<https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a0bdd0f-80a5-4a22-9291-bf5b1facfca6/content>>

³ *Право на охорону здоров'я та медичну допомогу в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах: сучасний стан і перспективи: Інформаційно-аналітичний дайджест* (Юрайт, 2022) 304.

цездатного населення серед засуджених, нарощуванню економічного потенціалу України та підвищенню політичного й соціального іміджу України на європейському просторі та міжнародній арені.

Крім того, до Комітету Верховної Ради з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин спрямовано проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (розробники: А. Степанюк, О. Гальцова, І. Яковець, М. Кутепов). Законопроект покликаний підвищити політичний та соціальний імідж України на європейському просторі й міжнародній арені, оскільки посилюватиме гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, створюватиме додатковий механізм державного та громадського контролю за запобіганням катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або таким, що принижують гідність, видам поведінки та покарання¹.

Теоретична та практична значущість результатів досліджуваної теми у 2023 р. полягала в компаративному аналізі і системному узагальненні здобутків провідних фахівців у галузі кримінально-виконавчого права, що відображено у високій публікаційній активності науковців – виконавців дослідження фундаментальної теми. Загалом у 2023 р фахівцями відділу було опубліковано 111 одиниць наукової продукції, з них – 95 за фундаментальною темою. Ці наукові результати відображено у змісту наукової продукції, оприлюдненої на виконання фундаментальної теми у 2023 р.: монографія – 1², науково-практичне видання – 1³, науковий захід і видання збірника наукових праць за результатами його проведення – 1⁴, наукові стат-

ті: у наукометричній базі Scopus (Q4) – 1, у зарубіжному виданні – 1, у фахових виданнях України – 8, тези доповідей на науково-практичних заходах – 80. В опублікованих працях було презентовано такі наукові результати.

1. Доведено, що дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні у розумінні сутності цього явища спирається на аксіологію права. Це передбачає обґрунтування доцільності, нормативне й організаційно-методичне розроблення системи інтегрованих, диференційованих, індивідуалізованих програм виконання покарань на основі взаємної відповідальності держави і засудженої особи у період відбування покарань.

2. З'ясовано, що для імплементації світових і європейських стандартів в царину кримінально-виконавчого права значущим є поєднання покарання і виправного впливу, заходи і засоби соціальної адаптації засуджених осіб у конкретний момент дійсності і реальних умовах, налагодження партнерства з просвітницькими, громадськими об'єднаннями у діяльності органів та установ виконання покарань на засадах професійної паритетності, різноплановості впливів і взаємодії, поступального характеру передбачених заходів для сприяння соціальній адаптації таких осіб, конструктивного застосування примусових заходів і стимулів правослужняної поведінки.

3. Обґрунтовано, що політика у сфері поведінки із засудженими визначає засадничі і методологічні концепти кримінально-виконавчої політики та політики у сфері виконання кримінальних покарань. Кримінально-виконавча політика є значущою, похідною від державної кримінально-правової політики. У сукупності названі політики є необхідними складниками єдиної державної політики у сфері боротьби зі злочинністю.

4. Установлено, що в реаліях сьогодення, зумовлених посиленням фонових, правових, криміногенних чинників воєнного стану, нестабільним соціально-економічним становищем, особливого значення набуває розроблення системи стимулювання утримання особи від учинення нею нових кримінальних правопорушень за допомогою соціальних, правових, психолого-педагогічних та інших засобів. Надання відповідного психолого-педагогічного супроводу, здійснення соціально-ви-

мінару у формі круглого столу онлайн (м. Харків, 04 квіт. 2023 р): електрон. наук. вид. (Право, 2023) 48 <<http://surl.li/qaogo>>

¹ Збірник ініціативної нормопроектної діяльності фахівців Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України в межах реалізації фундаментальних досліджень у 2022 р.: електрон. наук. вид. (Право, 2023) 134 <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/03/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2022_%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8_compressed.pdf>

² Пивоваров В. В. (ред) *Право засуджених на освіту в установах виконання покарань: виклики, рішення, перспективи: монографія*. (Право, 2023) 110

³ Степанюк А. Ф. (ред) *Дотримання прав людини в діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України і Служби пробачії: наук.-практ. посіб.* (Право, 2023) 130

⁴ *Реалізація прав засуджених в суспільстві змін: науковий і прикладний дискурс: дайджест стенод. доп. наук.-метод. се-*

ховного патронажу, розроблення програм індивідуальних корекційно-розвиткових послуг щодо активної участі у відповідних виховних заходах осіб, засуджених до обмеження /позбавлення волі, повинні мати місце поряд із реалізацією завдань національно-патріотичного виховання, формування громадянської і національної ідентичності.

5. З'ясовано, що проблеми медицини в пенітенціарній системі України, незважаючи на всі вжиті заходи, залишаються масштабними і суспільно болючими. Пенітенціарна медицина сьогодні втратила зв'язок з цивільним сектором охорони здоров'я. Засуджені та ув'язнені практично не включені в загальнодержавний медичний простір. І це не дозволяє запровадити прогресивні шляхи і методи лікування в УВП, потребує значно більших витрат, ускладнює подальше лікування після звільнення. Обґрунтовано доцільність інтегрування пенітенціарної медицини з цивільною, коли обидві системи утворювали б елемент єдиного медичного простору, що включатиме: єдину модель фінансування; єдину систему ІТ-рішень, ідентифікації пацієнта та медичних записів; поєднання клінічних маршрутів; базових послуг у пенітенціарних закладах; інші послуги – на аутсорсингу. Це, у свою чергу, передбачає вирішення практичних завдань, зокрема: інтеграцію пацієнтів до ЕСОЗ; доступ ув'язнених до програми «Доступні ліки»; порядок оплати медичних послуг у цивільних лікарнях; видачу електронних лікарняних. Це забезпечуватиме безперешкодний доступ засуджених до якісного медичного обслуговування, сприятиме покращенню загального стану здоров'я населення.

6. Конкретизовано напрями розробки пропозицій: щодо впровадження ефективних програм та інструментів для соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими; обґрунтовано шляхи забезпечення ефективності системи виконання кримінальних покарань та пробації за різними напрямами діяльності; визначено порядок обрахунку термінів покарань та пробації стосовно осіб, примусово вивезених до країни-агресора в умовах воєнного стану; удосконалено законодавство України щодо створення алгоритмів зарахування до строку покарання часу примусового тримання в установах виконання покарань країни-агресора; підготовлено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання інститутів

звільнення від кримінального покарання, пробації та їх реального впливу на зміну принципів й алгоритмів реалізації функцій із виконання кримінальних покарань та пробації.

Науковці відділу брали участь (онлайн) у таких науково-практичних заходах, як: міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану», Ломжа-Харків, 15 лютого 2023 р.; міжнародний науково-практичний круглий стіл «Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції», м. Одеса, 24 лютого 2023 р.; міжнародна наукова конференція, організована з нагоди 40-річчя діяльності в галузі освіти і науки та 65-річчя криміналіста Валерію Бужора, Кишинів, 24 березня 2023 р.; наукова конференція до 70-річчя проф. Ю. В. Бауліна «Наступність у кримінальному праві України», Харків, 8 вересня 2023 р.; III Міжнародна конференція «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики», Кропивницький, 6 жовтня 2023 р.; VII Медико-правового форуму «Сучасні виклики в системі охорони здоров'я України», Харків, 15 грудня 2023 р. ін.

На виконання завдань фундаментального дослідження до Комітету Верховної Ради з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування спрямовано проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо верифікації відомостей про пацієнтів із числа засуджених та осіб, узятих під варту» (розробники: І. Яковець, В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк). Цей проєкт Закону України розроблено з метою створення умов для забезпечення доступу засуджених та осіб, узятих під варту, до медичних сервісів, у тому числі з використанням електронної системи охорони здоров'я. Прийняття цього Закону дозволить створити передумови для реалізації прав таких осіб в частині оновлення відомостей та верифікації даних про пацієнтів між електронною системою охорони здоров'я та Єдиним реєстром засуджених та осіб, узятих під варту, в тому числі й у разі відсутності у них паспорту чи іншого документу. Підготовленим документом пропонується проводити верифікацію даних про фізичних осіб на підставі відомостей, що обробляються в електронній системі охорони здоров'я, Єдиному реєстрі засуджених та осіб, узятих під варту, з використанням системи

електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів та/або з використанням єдиної інформаційної системи МВС України з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних». Було отримано відповідь від голови Комітету М. Радущього, згідно з якою Законопроект передано в роботу до МОЗ України, Міністерства юстиції України та Національної служби здоров'я України з метою опрацювання цих законодавчих пропозицій.

Також у контексті реалізації мети дослідження фундаментальної теми були окреслені виклики та шляхи їх розв'язання у зв'язку із запровадженням в Україні воєнним станом, що передбачало розроблення відповідних наукових суджень і пропозицій у контексті подальшого відновлення України. Теоретичні висновки фахівців відділу стали базисом під час підготовки науково-правових висновків на проекти законів, інших нормативно-правових актів для державних органів, що сприятиме утвердженню гуманістичних цінностей і демократії у царині забезпечення реалізації прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні. Зокрема, науковцями відділу було підготовлено вісім науково-правових висновків до законопроектів та інших нормативних актів у межах запланованих показників виконання паспорту бюджетної програми, а саме:

- на запит Верховної Ради України на виконання паспорту бюджетної програми науково-правовий висновок до проекту Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» (реєстр. №9432 від 28.06.2023 р.). Серед низки зауважень до Законопроекту наголошено, що в контексті адаптації законодавства України до права ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відповідні зміни мають відбутися й в Порядку організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту. Це, у свою чергу, передбачає створення умов для підготовки здобувачів – осіб, засуджених до обмеження/позбавлення волі, – до державної підсумкової атестації з англійської мови. У запропонованому проекті Закону не визначено, як саме такі зміни мають відбутися в Центрах пробачії, в інших структурах ДКВС України, закладах освіти, навчально-консультаційних пунктах при установах ДКВС України (виконавець: В. Ворожбіт-

Горбатюк); науково-правовий висновок до проекту Закону України «Про застосування англійської мови в Україні» (реєстр. №9432–1 від 12.07.2023), доопрацьований від 13.07.2023 р. Запропоновано унормувати створення умов для підготовки здобувачів – осіб, засуджених до обмеження/позбавлення волі – до державної підсумкової атестації з англійської мови. У запропонованому проекті Закону не визначено, як саме зміни мають відбутися в Центрах пробачії, в інших структурах ДКВС України, навчальних закладах, навчально-консультаційних пунктах при установах ДКВС України (виконавці – В. Ворожбіт-Горбатюк);

- на запит Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України на виконання паспорту бюджетної програми підготовлено пропозиції та зауваження до проекту Закону України «Про правотворчу діяльність» (реєстр. № 5707 від 25.06.2021 р.) та щодо удосконалення чинного законодавства України в умовах військової агресії РФ і під час повоєнної відбудови України. Запропоновано комплексний підхід як методологічну основу удосконалення законодавства, у тому числі в аналізованій сфері. При цьому зазначено, що починати слід з удосконалення кримінального законодавства, на підставі застосування якого й відбувається процес виконання відбування покарання засудженими. Потім слід визначитися із забезпеченням фізичної безпеки місць відбування покарання, а значить, й самих засуджених. І лише після цього треба переходити до можливих змін у правовому статусі засуджених, пов'язаному із запровадженням воєнного стану (виконавець: О. Пашенко);

- на запит представника Уповноваженого з прав людини в місцях несвободи підготовлено науково-правовий висновок щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо особливостей залучення засуджених до праці та ведення господарської діяльності в пенітенціарній системі)» (реєстр. №10157 від 17.10.2023 р.). Фахівцями відділу зроблено висновок, що зазначений проект Закону не ґрунтується на об'єктивних даних та чітко визначених потребах, суперечить європейським підходам до організації залучення засуджених до праці в ресоціалізаційному контексті, містить дискримінаційні норми та норми, спрямовані на погіршення правового становища засуджених внаслідок зменшення обсягу їх прав (виконавці: І. Яковець, В. Пивоваров);

– на запит представника Уповноваженого з прав людини в місцях несвободи підготовлено науково-правовий висновок щодо належності до місць несвободи приміщень правоохоронних органів. Фахівцями відділу зроблено висновок, що до місць утримання під вартою у контексті Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, належать усі без винятку будівлі, приміщення, кабінети, автотранспортні засоби Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, органів прокуратури, інших органів і служб, до яких доставляються (запрошуються) або можуть доставлятися особи для проведення процесуальних дій, опитування, затримані або засуджені, військовослужбовці, інші особи, які позбавлені права вільного (в будь-який час та за їх бажанням) входу і виходу з цих приміщень, кабінетів або залишення автотранспорту. Для цілей Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, немає значення, чи обладнане приміщення, кабінет або автотранспорт спеціально для примусового тримання осіб. Місцем утримання під вартою може визнатися будь-яке місце, навіть спеціально не обладнане, якщо особа не може (або потенційно не зможе) його залишити вільно та на власний розсуд (виконавці: І. Яковець).

Так само на запит представника Уповноваженого з прав людини в місцях несвободи підготовлено науково-правовий висновок стосовно відповідності правового статусу ДКВС законодавству України. Науковці дійшли висновку, що Департамент з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України не можна розглядати як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань. Департамент є міжрегіональним територіальним органом управління центрального органу виконавчої влади, проте з покладанням на нього (на теперішній час) невластивих таким органам функцій і завдань (виконавці: І. Яковець, В. Пивоваров).

У науково-правовому висновку щодо питань дотримання умов праці засуджених у межах реалізації НПМ, підготовленому на запит Представ-

ника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в місцях несвободи, науковцями надано відповіді на запитання щодо умов праці засуджених із точки зору дотримання їх прав (виконавці: І. Яковець, В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк);

– на запит Міністерства освіти і науки України підготовлено пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня, які відповідають стратегічним пріоритетним напрямам інноваційної діяльності та середньостроковим пріоритетним напрямам інноваційної діяльності загальнодержавного рівня. Зокрема, висловлені пропозиції щодо подальшого розвитку технологій навчання та соціалізації дітей і молоді з особливими освітніми потребами у контексті створення суспільства рівних можливостей; розроблення програми ортобіотичного психолого-педагогічного супроводу неповнолітніх осіб, засуджених до обмеження/позбавлення волі, та ін. (виконавці: В. Ворожбіт-Горбатюк, В. Пивоваров).

Значимою подією, яка виразно демонструє логіку комплементарності у дослідженні прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні, у 2023 р. стала розробка науковцями відділу програми підвищення кваліфікації моніторів НПМ «Орнаментика урахування реалій воєнного стану й особливостей періоду відновлення України під час моніторингу місць несвободи для запобігання жорстокому поводженню з людьми, які там утримуються». Упродовж двох днів (14 і 15 грудня 2023 р.) понад 80 співробітників Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, представників громадських організацій долучилися до синхронних вебінарів з елементами проблемного викладу. Учасники отримали систематизовані знання з основ прав людини; опанували різні способи аналізу державної політики, удосконалили вміння ефективної комунікації, організації спостережень, інших форм збору інформації, способів аналітичної обробки інформації для підготовки якісного звіту та ін.

У 2024 р. співробітники відділу спрямовували наукову й аналітичну діяльність на вирішення завдань низки завдань із забезпечення прав людини під час її засудженими та дотримання персоналом установ виконання покарань професійних обов'язків. Крім того, брали активну участь у науково-практичних конференціях, семінарах, кру-

глих столах, на яких презентували результати розвідок щодо: організації соціально-виховної роботи та інших заходів і засобів ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню ними повторних злочинів; вивчення міжнародних конструктивних практик психологічної підтримки засуджених військовослужбовців та забезпечення медичною, психологічною, правовою допомогою засуджених в установах виконання покарань; аналізу потенційних загроз шкідливого впливу окремих об'єктів критичної інфраструктури на установи виконання покарань; формування національної ідентичності осіб у місцях несвободи; здійснення менторського супроводу професійного розвитку працівників уповноважених органів з питань пробації, представників НПМ; розв'язання питань допуску до військової служби засуджених, а також проблем пенітенціарної підтримки засуджених ветеранів війни та безпекової стабільності системи виконання кримінальних покарань тощо. Окремий напрям досліджень передбачає компаративний аналіз і шляхи імплементації європейських стандартів пенітенціарних систем.

Працівниками відділу обґрунтовано такі наукові результати:

1. Доведено, що в умовах запровадженого в Україні воєнного стану зміщено пріоритети функціонування кримінально-виконавчої системи на розгляд фактів і подолання причин порушення прав засуджених та ув'язнених, розв'язання проблеми виявлення катування, насильства та залякування в установах виконання покарань, незабезпечення безпеки засуджених, ув'язнених та персоналу у зонах бойових дій, неналежного стану установ виконання покарань, до яких переміщуються евакуйовані засуджені та ув'язнені, несвоєчасного, неповного звільнення засуджених та ув'язнених за відповідними правовими підставами або позбавлення засуджених та ув'язнених таких можливостей, крім завдань щодо реалізації кари, створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами. Водночас важливе значення набули завдання з убезпечення засуджених і персоналу органів та установ виконання покарань, а також забезпечення відповідності міжнародним стандартам умов утримання військовополонених, що є важливим індикатором євроінтеграційного поступу Української держави.

2. Обґрунтовано, що у сфері поведінки із засудженими військовослужбовцями і ветеранами війни доцільно актуалізувати методологічні концепти катamnестичного підходу, який передбачає таку організацію психологічної, правової, соціальної, медичної та інших напрямів підтримки засуджених, яка ґрунтується на спостереженні, абілітації та реабілітації, покращенні якості життя за технологією «вікна можливостей» у реалізації основоположних прав особи цієї категорії засуджених, відстеженні ефективності й правильності обраного шляху ресоціалізації. Цей підхід актуалізує принцип індивідуалізації спрямованості підтримки, яка базується на глибинному розумінні особи засудженого військовослужбовця чи ветерана війни, його почуттів, переживань, установок, світогляду, взаємовідносин з оточенням. Втілення катamnестичного підходу передбачає розроблення рекомендацій з нормалізації ситуації підтримки засудженого із залученням ресурсів найближчого соціального оточення, урахуванням конкретного життєвого періоду, основних чинників, що визначають ймовірний життєвий сценарій.

3. Установлено, що в реаліях сьогодення, зумовлених запровадженням воєнним станом, доцільним є використання практик рекурсивного мислення здобувачів освіти в установах виконання покарань для формування безпечної поведінки. У цьому вбачається солідний потенціал ресоціалізуючого значення навчальних взаємодій і навчально-пізнавальних комунікацій, які визначаються Порядком організації здобуття повної загальної середньої освіти засудженими до позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, а також неповнолітніми особами, взятими під варту.

4. Науково обґрунтовано умови ефективності соціально-виховної роботи для ресоціалізації засуджених в аспекті формування громадянської ідентичності, а саме: залежності організаційно-управлінських етапів соціально-виховної роботи в установі виконання покарань від результатів спостережень, діагностичних і корекційних заходів соціально-психологічної служби; доцільності врахування в соціально-виховній роботі методології ортобіотичного, катamnестичного і проблемного підходів для формування емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя, демонструвати риси усвідомленої громадянської ідентичності, формувати навколо себе безпечне

життєве середовище; цілеспрямованого використання інтерактивних соціально орієнтованих технік, методів і прийомів взаємодії із засудженим в установі виконання покарань представників соціально-психологічної служби, фахівців – представників громадських, освітніх, культурних організацій і установ під час проведення соціально зорієнтованих заходів. Обґрунтовано доцільність зміни стратегії із декларативної на практично зорієнтовану. Це передбачає перспективу наукового і прикладного забезпечення реалізації ініціатив менторського супроводу індивідуальної роботи з формування громадянської компетентності, використання дозволеного спектру інтерактивних ресурсів і застосунків для здійснення неперервної громадянської освіти, розширення способів участі громадськості, волонтерів у неперервному духовно-моральному, національному, громадянському вихованні з урахуванням вікових особливостей засуджених, рівня соціальної занедбаності і ризик-орієнтованого підходу.

5. З'ясовано, що в умовах воєнного стану зміщено пріоритети функціонування кримінально-виконавчої системи: крім завдань щодо реалізації кари, створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами, важливе значення набули завдання щодо забезпечення безпеки засуджених, персоналу органів та установ виконання покарань. Аналітичне дослідження ситуації в установах виконання покарань в умовах воєнного стану, зокрема, у частині забезпечення безпеки засуджених осіб та персоналу таких установ, продемонструвало необхідність вжиття таких заходів щодо покращення ситуації у відповідній сфері: облаштування в установах виконання покарань сховищ та укриттів для забезпечення безпеки під час обстрілів та бомбардувань; удосконалення процедури проведення ефективної та своєчасної евакуації засуджених осіб; посилення зусиль щодо організації повернення засуджених з окупованих територій на підконтрольні Україні території, створення гуманітарних коридорів для забезпечення потреб установ виконання покарань, які опинилися на окупованих територіях; налагодження позитивних взаємовідносин між персоналом установи виконання покарань та засудженими з метою мінімізації ризиків переходу засуджених на бік ворога у разі захоплення установи виконання покарань;

проведення адміністрацією установи виконання покарання заходів із персоналом установи, спрямованих на запобігання можливій колабораційній діяльності.

6. Проведено комплексне дослідження правового статусу осіб, які умовно-достроково звільнені від відбування покарання для проходження військової служби. Здійснено ґрунтовну роботу щодо розробки ключових засад та опрацювання дієвих механізмів запобігання дискримінації у соціально-правовій та соціально-економічній сфері зазначеної категорії громадян. Обґрунтовано доцільність більш чіткого визначення військового спрямування і «специфічності» цих військових новоутворень. Зважаючи на «специфічність» зазначеної категорії військовослужбовців у таких військових формуваннях за необхідне вбачається збільшити штатну кількість фахівців із соціально-виховної та психологічної роботи, а також делегувати частину повноважень органу пробації, запровадити систему примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб з метою сприяння ресоціалізації та реінтеграції у суспільство. Зазначені заходи позитивно сприятимуть не лише посиленню обороноздатності країни у ці тяжкі часи, а й закріпленню позитивного ставлення громадян до такої категорії військовослужбовців.

7. Запропоновано критичне переосмислення покарання у виді довічного позбавлення волі. Визначено, що цей вид покарання виходить за межі існуючої доктрини виконання кримінальних покарань, оскільки не відповідає меті виправлення та ресоціалізації, а так само завданням, які поставлені перед кримінально-виконавчим законодавством і діяльністю з виконання кримінальних покарань. Акцентовано увагу на тому, що цей вид покарання наразі не відповідає багатьом стандартам, не має механізмів дострокового звільнення особи. Обґрунтовано доцільність розгляду питання щодо доцільності існування довічного позбавлення волі.

Видавнича діяльність відділу у звітному періоді полягала у підготовці наукових статей у фахові видання України, тез наукових доповідей, електронного дайджесту за результатами II всеукраїнського науково-практичного заходу, проведеного відділом у формі круглого столу онлайн 4 квітня 2024 року¹. Науковці відділу брали участь у на-

¹ Стратегія суспільної безпеки і пробація: світові стандарти і національні цінності : дайджест стено. доп. за ре-

укових заходах, зокрема: міжнародній науковій конференції «Політика і право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень», Київ, 23 квітня 2024 р., IV міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектору безпеки і оборони: виклики сьогодення», Вінниця, 28 лютого 2024 р., XIII всеукраїнській заочній науково-практичній конференції «Кримінально-виконавча система України та її роль в розбудові правової і соціальної держави», Чернігів, 31 травня 2024 р., Міжнародній науково-практичній конференції «Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама», Вінниця, 19 квітня 2024 р., Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини в глобалізованому світі: сучасний стан, шляхи реалізації та механізми захисту», Харків, 19 квітня 2024 р. та ін.

На вимогу сьогодення деталізуються науково обґрунтовані міркування, висновки і пропозиції з питань принципів і поняття дотримання прав людини, їх динаміки в законодавстві, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення правового статусу засуджених осіб, дотримання права засуджених на медичну допомогу, довічного позбавлення волі як виду покарання, права на доступ до військової служби засуджених у воєнний час, права засуджених та їх особистої безпеки в умовах воєнного стану та на тимчасово окупованих територіях, проблематики ефективності соціально-виховної і психологічної роботи в ресоціалізації засуджених під час провадженого воєнного стану. Власне, ці питання формують зміст рукопису колективної монографії «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні в умовах провадженого воєнного стану».

У 2024 р. фахівцями відділу підготовлено проєкт Закону України про внесення змін до Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк». У Пояснювальній записці до проєкту цього Закону визначено: «Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» розроблено з метою створення умов для

формування громадянської ідентичності на засадах рівності і недопущення дискримінації засуджених та осіб, узятих під варту. Прийняття цього Закону дозволить створити передумови для реалізації прав таких осіб у частині права на освіту, дієвої реалізації завдань пробації, втілення державної політики формування громадянської ідентичності на засадах рівності і недопущення дискримінації засуджених та осіб, узятих під варту, а також підтримки осіб з інвалідністю, осіб з обмеженнями повсякденного функціонування».

Фахівцями відділу упродовж 2024 р. на запит Голови Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності С. Іонушаса підготовлено:

– науково-правовий висновок до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей виплати пенсій особам, які вчинили кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки, громадської безпеки, миру, безпеки людства, міжнародного правопорядку» (реєстр. № 10355 від 18.12.2023 р.) (у частині внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України) (виконавці: В. Пивоваров, В. Ворожбіт-Горбатюк);

– пропозиції та зауваження на законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом під час особливого періоду» (реєстр. № 11079 від 13.03.2024 р.) (виконавці: В. Пивоваров, М. Романов, О. Осадько);

– пропозиції та зауваження щодо альтернативних Законопроектів № 11079 і № 11079–1 у частині внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України у відповідності до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (виконавці: В. Пивоваров, М. Романов, О. Осадько);

– пропозиції та зауваження щодо альтернативних законопроектів № 11079 і № 11079–2 у частині внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України у відповідності до змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (виконавці: В. Пивоваров, М. Романов, О. Осадько);

– пропозиції та зауваження щодо альтернативних законопроектів № 11079 і 11079–3 у частині

результатами II всеукр. наук.-практ. заходу у формі круглого столу (м. Харків, 4 квітня 2024 р.): електрон. наук. вид. (Право, 2024) 48 <<https://doi.org/10.31359/9786178411527>>

внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України у відповідності до змін до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (виконавці: В. Пивоваров, М. Романов, О. Осадько);

– пропозиції та зауваження на Законопроект «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження» (реєстр. № 11223 від 30.04.2024 р.) у частині внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (виконавці: Ю. Кернякевич-Танасійчук);

– пропозиції та зауваження на Законопроект № 11410 від 16.07.2024 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо позбавлення державних нагород за популяризацію або пропаганду держави-агресора чи вчинення інших протиправних дій проти України» (реєстр. № 11410 від 16.07.2024р.) у частині внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (виконавець: Ю. Кернякевич-Танасійчук).

Так само на виконання запиту голови Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій С. Бабака підготовлені пропозиції та зауваження на:

проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» щодо удосконалення категорійно-понятійного апарату у сфері регулювання порядку та умов проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України» (реєстр. № 11156 від 08.04.2024 р.) (виконавці: В. Ворожбіт-Горбатюк, В. Пивоваров).

Науковцями відділу також у 2024 р. підготовлено програму підвищення кваліфікації працівників Департаменту з питань реалізації НПМ із прав людини, відділу сприяння роботі регіональних представництв Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України та представників громадських організацій (тема «Втілення моніторами НПМ принципів людиноцентричності, рівності і недопущення дискримінації для забезпечення захисту прав і свобод людини у місцях несвободи в Україні»; мета: професійний розвиток моніторів НПМ відповідно до державної політики щодо реалізації завдань моніторингу місць несвободи для запобігання жорстокому поводженню з людьми, які там утримуються, попередження проявів будь-яких форм дискримінації, реалізації принципів рівності в умовах провадженого воєнного стану та у період відновлення України).

Наукові результати, міркування і пропозиції фахівцями відділу дослідження проблем кримі-

Діаграма 1

Комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні» у 2022–2024 рр.

нально-виконавчого права Інституту використано під час оновлення навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни «Науково-правове забезпечення кримінально-виконавчої діяльності» циклу вільного вибору аспіранта вибіркової компоненти освітньо-наукової програми «Право» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, що реалізується у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України¹. У діаграмі 1 із використанням символіки Інституту (бджолиних стільників) візуалізовано комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні» у 2022–2024 рр.

Висновки. Отже, викладене вище засвідчує, що комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні» стала одним із базових концептів методології цієї розвідки. У 2022 р. акцент зроблено на законопроектну роботу фахівців відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права. У 2023 р. досліджено об'єктивну потребу розширення наукового і науково-практичного дискурсу щодо

дотримання прав людини в установах виконання покарань, в інших місцях несвободи з урахуванням умов воєнного стану, вжиття евакуаційних заходів, існування перманентної загрози життю як особам, які відбувають покарання, та персоналу ДКВС України. Ці питання зумовили активацію партнерства науковців відділу і фахівців-практиків для забезпечення якості отриманих наукових результатів, проведення емпіричного етапу дослідження. У 2024 р. систематизовано наукові результати, здійснено науковий супровід законотворчих ініціатив та забезпечено освітній процес і підвищення кваліфікації моніторів НПМ, що має значення в розрізі концептуальних завдань реформування вищої юридичної освіти, доктринальних вимог євроінтеграційних процесів у науковій сфері, тісної співпраці з представництвами Уповноваженого з прав людини.

Перспективи подальшої розробки зазначених проблем очевидні. Адже трансформації суспільно-правових відносин, цифровізація і стрімке проникнення систем штучного інтелекту в правосуддя, науку, освіту, продовження дії положень воєнного стану в Україні, зростання числа засуджених осіб, які мають статус ветеранів війни, військовослужбовців, військовополонених, інтенсивне становлення пробації як інституту виправлення і ресоціалізації – не вичерпний перелік причин, що породжують нові суперечності й об'єктивують продовження дослідження проблеми дотримання прав людини у твердому поступі України в європейську демократичну спільноту.

REFERENCES

Bibliography

Edited books

1. Pyvovarov V. V. (red) *Pravo zasudzhennykh na osvitu v ustanovakh vykonannia pokaran: vyklyky, rishennia, perspektyvy: monohrafiia* [The right of convicts to education in penal institutions: challenges, solutions, prospects: monograph] (Pravo, 2023) 110 (in Ukrainian)
2. Shynkaruk I. (red) *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary] (NAN Ukrainy, Instytu filosofii im. H. S. Skovorody, 2002) 62 <https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf> (in Ukrainian)
3. Stepaniuk A. F. (red) *Dotrymannia prav liudyny v diialnosti Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy i Sluzhby probatsii : nauk.-prakt. posib* [Observance of human rights in the activities of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine and the Probation Service: science and practice. manual] (Pravo, 2023) 130 (in Ukrainian)

Part of the books

4. Stepaniuk A. F. 'Sutnist ta zmist poniattia personalu UVP yak obiekta zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam u sferi vykonannia pokaran' *Zapobihannia kryminalnym pravoporushenniam, shcho vchyniautsia personalom ustanov vykonannia pokaran Ukrainy: navch. posib*. [The essence and content of the concept of the staff of the Criminal

Investigation Department as an object of prevention of criminal offenses in the field of execution of punishments' Prevention of criminal offenses committed by the personnel of the institutions of execution of punishments of Ukraine: training. manual] (Odeskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2022) 28–41 <<https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a0bdd0f-80a5-4a22-9291-bf5b1facfa6/content>> (in Ukrainian)

Non-authored books

5. *Pravo na okhoronu zdorovia ta medychnu dopomogu v ustanovakh vykonannia pokaran i slidchykh izoliatorakh: suchasnyi stan i perspektyvy: Informatsiino-analitychnyi daidzhest* [The right to health care and medical care in penal institutions and detention centers: current state and prospects: Informational and analytical digest] (Iurait, 2022) 304 (in Ukrainian)
6. *Zbirnyk initsiatyvnoi normoproiektnoi diialnosti fakhivtsiv Naukovo-doslidnoho instytutu vyvchennia problem zlochynnosti imeni akademika V. V. Stashysa Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy v mezhakh realizatsii fundamentalnykh doslidzhen u 2022 r.: elektron. nauk. vyd.* [A collection of initiative normative project activities of specialists of the Research Institute for the Study of Crime Problems named after Academician V. IN. Stashisa of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine within the framework of the implementation of fundamental research in 2022: electronic. of science view.] (Pravo, 2023) 134 <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/03/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2022_%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8_compressed.pdf> (in Ukrainian)

Conference papers

7. *Realizatsiia prav zasudzhennykh v suspilstvi zmin: naukovyi i prykladnyi dyskurs: daidzhest stend. dop. nauk.-metod. seminaru u formi kruhloho stolu onlain* [Implementation of the rights of convicts in the society of changes: scientific and applied discourse: digest stand. add. science and method seminar in the form of a round table online] (m. Kharkiv, 04 kvit. 2023 r.): elektron. nauk. vyd. (Pravo, 2023) 48 <<http://surl.li/qaogo>> (in Ukrainian)
8. *Stratehii suspilnoi bezpeky i probatsiia: svitovi standarty i natsionalni tsinnosti : daidzhest stend. dop. za rezultatamy II vseukr. nauk.-prakt. zakhodu u formi kruhloho stolu* [Public security strategies and probation: world standards and national values: digest stand. add. according to the results of II all-Ukrainian science and practice event in the form of a round table] (m. Kharkiv, 4 kvitnia 2024 r.): elektron. nauk. vyd. (Pravo, 2024) 48 <<https://doi.org/10.31359/9786178411527>> (in Ukrainian)

Website

9. 'Crime among combatants: international experience and Ukrainian realities' (European Society of Criminology, 2023) <https://convention2.allacademic.com/one/esc/esc23/index.php?cmd=Online+Program+View+Paper&selected_paper_id=2086161&PHPSESSID=8p8v5citmsj4qvglq8eteoa659> (in English)
10. Frank Wilczek 'Complementarity' (EDGE, 2017) <<https://www.edge.org/response-detail/27095>> (in English)
11. Nelson Mandela 'International Day 18 July' (United Nations) <<https://www.un.org/en/events/mandeladay/legacy.shtml>> (in English)
12. 'Informatsiia pro zakhid (2024)' [Event information (2024)] (Naukovo-doslidnyi instytut vyvchennia problem zlochynnosti imeni akademika V. V. Stashysa) <<https://ivpz.kh.ua/uk/%d0%b2%d1%96%d0%b4%d0%b1%d1%83%d0%b2%d1%81%d1%8f-%d0%b2%d1%81%d0%b5%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9-%d0%ba%d1%80%d1%83%d0%b3%d0%bb%d0%b8%d0%b9-%d1%81%d1%82%d1%96/>> (in Ukrainian)
13. 'Realizatsiia osvitnoi prohramy «Pravo»' [Implementation of the educational program «Law»] (Naukovo-doslidnyi instytut vyvchennia problem zlochynnosti imeni akademika V. V. Stashysa, 2024). <<https://ivpz.kh.ua/uk/%d1%80%d0%b5%d0%b0%d0%bb%d1%96%d0%b7%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f-%d0%be%d1%81%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%bd%d1%8c%d0%be%d1%97-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%bc%d0%b8/>> (in Ukrainian)
14. 'Zvit pro naukovu robotu NDI VPZ im. akad. V. V. Stashysa NAPrN Ukrainy (2022; 2023; za 1 pivrichchia 2024 r.)' [Report on the scientific work of the Scientific Research Institute of the Academy of Sciences named after Acad. V. V. Stashisa of the National Academy of Sciences of Ukraine (2022; 2023; for the first half of 2024)] (Naukovo-doslidnyi instytut vyvchennia problem zlochynnosti imeni akademika V. V. Stashysa) <<https://ivpz.kh.ua/uk/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%bd%d0%b0-%d0%b4%d0%be%d0%ba%d1%83%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f/>> (in Ukrainian)

Пивоваров В., Ворожбіт-Горбатюк В., Кернякевич-Танасійчук Ю., Осадько О., Романов М.
«Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні» –
комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми

У статті автори презентували процес і результати дослідження фундаментальної теми «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні» через методологію комплементарності. Цей підхід зумовлено хронологією і змістом результатів наукової діяльності фахівців відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права. У статті наголошено на тому, що комплементарність дозволила вибудувати відкриті зв'язки науковців із фахівцями з різних галузей знань, з практиками ДКВС України, моніторами національного превентивного механізму. У статті відмічено, що у 2022 р. акцент робився на законопроектній роботі. Об'єктивна потреба розширення наукового і науково-практичного дискурсу дотримання прав людини в установах виконання покарань, в інших місцях несвободи у 2023 р. в умовах провадженого воєнного стану спрямувала наукову роботу на партнерство з фахівцями-практиками для проведення емпіричного етапу дослідження, забезпечення якості отриманих наукових результатів. У 2024 р. передбачалися систематизація наукових результатів, науковий супровід законотворчих ініціатив, наукове забезпечення освітнього процесу і підвищення кваліфікації моніторів національного превентивного механізму, що має значення для вирішення концептуальних завдань реформування вищої юридичної освіти, доктринальних вимог євроінтеграційних процесів у науковій сфері, прогресуванням пробації.

Ключові слова: соціально-виховна робота, психологічна підтримка, ресоціалізація, реабілітація, права людини, установи виконання покарань, засуджена особа, монітор національного превентивного механізму.

Pivovarov V., Vorozhbit-Gorbatyuk V., Kerniakevych-Tanasiichuk Y., Osadko O., Romanov M.
«Observance of human rights in the execution of sentences and treatment of prisoners in Ukraine» –
complementarity of the process and results of the study of the fundamental topic.

In the article, the authors present the process and results of the research of the fundamental topic «Observance of human rights in the execution of sentences and treatment of prisoners in Ukraine» through the methodology of complementarity. This approach is based on the chronology and content of the results of the scientific activities of the specialists of the Department for Research of Criminal Executive Law. The article emphasizes that the complementarity approach allowed building open ties between scientists and specialists from various fields of knowledge, with practitioners of the State Criminal Enforcement Service of Ukraine, and monitors of the National Preventive Mechanism. The article notes that in 2022, the focus will be on the legislative work. The objective need to expand the scientific and scientific-practical discourse on human rights in penitentiary institutions and other places of detention in 2023, under martial law, directed the scientific work to partnership with practitioners to conduct the empirical stage of the study and ensure the quality of the scientific results obtained. The year 2024 envisaged systematization of scientific results, scientific support of legislative initiatives, scientific support of the educational process and advanced training of monitors of the National Preventive Mechanism, which is important for solving the conceptual problems of reforming higher legal education, doctrinal requirements of European integration processes in the scientific field, and the progress of probation.

Keywords: social and educational work, psychological support, resocialization, rehabilitation, human rights, penitentiary institutions, convicted person, monitor of the national preventive mechanism.

Стаття надійшла до редакції: 22.10.2024 р.

Прийнята до друку: 20.11.2024 р.